Kyrkorna som beredskapsresurs

av Christian Braw

Résumé

The prerequisite for an individual to be a useful resource in a state of emergency is to be found in a stable identity. Identity is commonly viewed as a combination of three factors: continuity, demarcation, and activity. This applies also to Christian churches. Continuity is historical. For Christian churches it means a clearly discernible relation to Jesus Christ. Continuity is horizontal as well and implies a coherence in all that the churches do say, sing, build, print. Demarcation means the limits of what they have done, do and plan. There are fields they will not enter, words they will not say. Activity means that what they say and do is more than principles, it is what is seen in their life. Thus viewed the churches have a stable identity, which enables them to be valuable in a state of emergency. Emergency means a loss of stability, and stability is a prerequisite for social life in any nation. The church's most valuable contribution in an emergency is to confer stability. They can do this by 1. Buildings. The church buildings retain in emergency an even greater value as symbols of stability. They can also be used as field hospitals and as shelters for evacuated and homeless, but their primary value is stability and as symbols of a reality which an emergency does not shake. The church building also contain items of real symbolic value to the nations, such as the Madonna of Stalingrad in Kaiser Wilhelm Gedächtniskirche in Berlin. 2. Words, tunes and sounds. The holy texts of the church, the liturgy and hymns, the bells – all that continues unaffected by emergency brings stability. 3. Human resources. The churches have a great experience in meeting people in all kinds of crises. In the holy orders—bishops, priest, deacons—there is a constant practice in serving souls in different states of distress. Bishops, priests and deacons are by their vocation symbols of stability as servants of Christ, the ever living. The same applies to the musicians and intellectuals of the church, such as C.S. Lewis. 4. Values. The churches proclaim stable values of indispensable importance in times of emergency, such as truth, forgiveness, unselfishness, and endurance. In their care of souls, the churches give guidance and inspiration to their practice.

I KRIS OCH KRIG är varje medborgare och varje organisation en beredskapsresurs. Förutsättningen för att kunna fungera som en beredskapsresurs är *identitet*. En fast identitet ger den enskilde och organisationen/kollektivet förutsättningar för ett meningsfullt, uthålligt handlande. Inom psykologin kan man beskriva identiteten med tre faktorer: *kontinuitet*, *demarkation* samt *aktivitet*. Kontinuitet innebär att det finns ett *sammanhang* i vad individen/organisationen är och gör. Det stämmer från den ena dagen till den andra, från den ena generationen till den andra. Kontinuiteten är förutsättningen för det *förtroende* som är helt avgörande för en beredskapsinsats. Den andra faktorn är *demarkation*. Den enskilde och kollektivet har bestämda gränser för vad man gör och inte gör. Den tredje faktorn, *aktivitet*, innebär

att man förverkligar i handling det som kontinuiteten och demarkationen innebär.

> *Tre viktiga faktorer – kontinuitet, demarkation samt aktivitet.*

Vi kan som exempel ta ABF. *Kontinuiteten* innebär att man har bedrivit studieverksamhet med samhällsinriktning under hela sin verksamhet. *Demarkationen* innebär att man inte flyttar över verksamheten till underhållning eller fastighetsaffärer, inte heller ger man utrymme för totalitära tendenser. *Aktiviteten* är att man organiserar och genomför studiecirklar och föreläsningar. ABF kan fungera som en beredskapsresurs genom att genomföra studiecirklar och föreläsningar om det aktuella säkerhetsläget samt om beredskap vid tidigare kriser och krig.

Detta är ett enkelt exempel för att visa identitetens betydelse för insatsen i beredskapsarbetet. Samma förhållanden gäller för den aspekt som här skall belysas: kyrkornas roll i beredskapen. En stark identitet är förutsättningen för en positiv insats, och identiteten byggs upp av *kontinuitet*, *demarkation* och *aktivitet*. En fast identitet ger förutsättningar för det kreativa, uthålliga och sammanhängande handlandet. Som ensamt kan bygga en beredskap inför kris och krig.

Kyrkor är gemenskaper kring tron på Jesus Kristus. Deras *kontinuitet* bygger på deras grunddokument, Bibeln, och deras samhörighet med en tvåtusenårig historia. Deras *demarkation* är att de avgränsar sig från det som är främmande från Jesus Kristus och från det som inte berörs av deras grundläggande uppdrag och *aktivitet*, att vårda och sprida tron på honom. På vilket sätt kan då denna identitet vara en tillgång i beredskapsarbetet?

Instabilitet och stabilitet

Det mest allmänmänskliga av alla problem är tillvarons instabilitet. Vi vet aldrig hur länge vi lever, vi vet inte vad som ska bli av det nyfödda barnet. Vi vet inte hur aktierna ska utvecklas. Vi kan visserligen försäkra oss, men endast till viss grad. Tillvaron är alltid instabil vad gäller det mest grundläggande i livet. Detta gäller också för samhällen och nationer. I krig och kris maximeras instabiliteten. Vi vet inte längre om det är ström i ledningarna, när vi vrider på knappen. Vi vet inte om det är vatten i kranen, när vi vrider på handtaget. Vi vet inte om det finns varor i affären nästa dag. Inte heller vet vi om vänner och släktingar lever eller var de finns. För soldaten når instabiliteten den högsta nivån. Varje ögonblick är hans liv i fara. Han är ett legitimt mål för bomber, drönare, minor och beskjutning.

Det finns olika reaktioner inför tillvarons instabilitet, Man kan, till en viss grad, samla kraft och inom sig bevara en stabilitet, som gör att man kan handla genomtänkt, meningsfullt och modigt. En sådan kraftsamling är energikrävande och möjlig endast periodvis. Om den sträcker ut sig över långa perioder utan återhämtning kan den ge bestående psykiska skador (PTSD). Överste Jonas Waern gjorde under Kongokriget följande iakttagelse: ”Varje människa har ett förråd av mod. När man handlar modigt, utnyttjar man en del av sitt förråd av mod, och det ersätts inte.” Den som en gång har handlat modigt kan alltså inte förvänta sig att alltid kunna handla modigt. Några har ett stort förråd av mod, andra har ett litet, men när det är förbrukat så är det förbrukat. Då handlar man inte längre modigt. I stället möter beteenden som förtvivlan, passivitet, flykt, förnekanden, lögn och skuldbelastande av andra.

Tillvarons dilemma

Instabiliteten är den ena sidan av tillvarons dilemma. Den andra sidan är behovet av stabilitet. Detta behov gäller epoker, nationer, samhällen, kollektiv och individer i lika mån. Ingen epok, ingen nation, inget samhälle, inget kollektiv, ingen individ kan leva utan stabilitet. Inför ett försämrat säkerhetsläge är behovet av stabilitetsfaktorer ständigt ökande. Här gäller det att se sig om inom och utom landet för att se vilka tillgångar vi har när det gäller stabilitetsfrämjande faktorer.

Fem faktorer:

1. Den första stabilitetsfrämjande faktorn är *de kyrkliga byggnaderna*, i synnerhet själva kyrkobyggnaderna. De kan tjäna praktiska behov, t ex som förläggningar vid utrymning eller massflykt, de kan inrättas som förbandsplatser och fältsjukhus. Deras största betydelse är emellertid att de är *stabila*. Sådana de nu är har de stått i många hundra år. De är som de är. Det är själva kärnan i stabiliteten. De rymmer minnen av högtid för en stor del av befolkningen, och just högtid är en mycket viktig del av stabiliteten. Förbanden i Skövde garnison lät nyinryckta värnpliktiga göra rundturer med hembygdsforskaren Västgöta-Bengtsson. De hade förstått vad kyrkobyggnaderna kan betyda som stabiliserande faktorer. Liksom högtid är en kraftfullt stabilitetsfrämjande faktor, så är också stämningen. Såväl civila som soldater är människor fullt ut, och det innebär att de också har känslor. Vi brukar med en bild tala om känslorna som ”hjärtat”. Vill man förmedla stabilitet, måste man våga röra just vid hjärtat, och där är kyrkobyggnaden en plats där hjärtat ofta berörs positivt.
2. Den andra stabilitetsfrämjande faktorn är *texter och toner*. Den största delen av Sveriges befolkning har någon gång och oftast i positiva sammanhang mött den kristna kyrkans texter och toner. På något sätt talar de alla om det mest stabila som finns. Gud. Inte nog med det; de talar också om hur man får en positiv relation till Gud. En del av dessa texter som skapar stabilitet är hämtade ur Bibeln, t ex julevangeliet: ”Och det hände vid den tiden...” Andra sådana texter hör hemma i gudstjänsten, t ex trosbekännelsen, Fader vår och välsignelsen. En stor del av dessa texter är burna av toner, t ex psalmerna. Vi kan tänka på Den blomstertid, Härlig är jorden, Tryggare kan ingen vara, Blott en dag, Jesus för världen. I en instabil situation är det inget behov av nya formuleringar. Där är det redan kända, det beprövade och stabila, det enda som kan tillföra stabilitet
3. Den tredje stabilitetsfrämjande faktorn är *symbolpersoner*. En kris och ett krig är positiva symbolpersoner. En symbolperson i denna mening sammanfattar och gestaltar en nations sammanhållning, beslutsamhet och uthållighet. Det räcker med att nämna Mannerheim, Churchill och Per Albin Hansson. Den senare fick en gång frågan hur det gick till när han valdes till statsminister. Han svarade: ”Man väljs inte. Man *blir*.” Symbolpersonen blir, och det avgörande är att vederbörande är här. Första dagen av den fullskaliga ryska invasionen av Ukraina talade president Zelenskyj till det ukrainska folket, och hans budskap var klart: ”Vi är alla här.” Att vara här är symbolpersonens första uppgift, och att vara här innebär också att vara synlig. Kyrkornas viktigaste symbolper-

son är biskopen/prästen/pastorn. Denne sammanfattar i sin person allt det kyrkorna kan förmedla av stabilitet. Därför är det viktigt att vederbörande är synlig. Det gäller ärkebiskopen likaväl som den yngste församlingsprästen: Var *här*, var *synlig*. Var *igenkännbar*. Samma sak gäller i högsta grad fältprästen. Han får inte passiviseras i en stab; han skall vara och synas i hela förbandet.

4. Den fjärde stabilitetsfrämjande faktorn är *kompetenser* och *erfarenheter*. Svenska Kyrkans präster har en oavbruten kontakt med livet från dess allra ljusaste sidor till de allra mörkaste. Barns födelse, ungdomars mognande, ungas kärlek, familjers tillväxt, tragiska olyckor, dramatiska uppbrott, svek, brott, försoning, sjukdom, död, hopp om evigt liv, allt får de möta. De är en viktig potential för hela samhället i tider av kris och krig. Inget är okänt, inget är obearbetat för dem. Det gäller i synnerhet de gamla prästerna. Överhuvudtaget är det gamla samhället en viktig stabiliserande tillgång i tider av allmän instabilitet. Vid utrymning och flykt har kyrkorna dessutom riklig kompetens i sina många medarbetare i olika verksamheter för barn, unga, gamla, utslagna och flyktingar. Här finns ytterligare en viktig grupp i de olika frikyrkosamfunden. Deras aktiva medlemmar har stor erfarenhet i att organisera och leda ideellt arbete, och de har ofta en grundläggande hållning, där det enskilda intresset självklart fått vika undan för det gemensamma ansvaret. Oavsett ålder och yrke utgör denna grupp en värdefull potential för allt samhällsarbete i tider av kris och krig. En stor grupp anställda inom Svenska Kyrkan utgörs av kyrkogårdsarbetarna. Bland dem kan man finna en stark känsla för pietet, värdighet och allvar inför livets avslutning. Krig innebär oundvikligen död i stor skala, och då utgör denna grupp en viktig tillgång. Deras arbete är ett uttryck för den mänskliga värdigheten; en människa är en människa även efter sin död, och varje människa har rätt till en grav, även om denne är en fiende. Den kristna begravningsseden uttrycker hoppet om de dödas uppståndelse och medvetandet om ett yttersta ansvar.

5. Den femte stabilitetsfaktorn, som kyrkorna bidrar med, är *fasta värden*. I kris och krig är förtroende mellan individer och grupper en förutsättning för framgång, och förtroende förutsätter fasta, gemensamma värden. Till de fasta värden som kyrkorna förmedlar hör sanning, ärlighet och barmhärtighet. Dit hör också den mänskliga värdigheten. En människa är en människa, i alla sammanhang. För kyrkorna själva har dessa värden så hög fasthet, därför att de har sin grund i Gud. Den förlåtelse och försoning genom Jesus som kyrkorna förkunnar och sjunger om har också bidragit till att blodshämnden som etiskt krav har försvunnit, en av de viktigaste förändringarna i svenskt samhällsliv någonsin.

> *Stabilitet ska man ha före en kris eller ett krig.*

Stabilitet och beredskap

Kris och krig innebär att instabiliteten ökar hastigt och på alla plan, nationellt, regionalt, lokalt och individuellt. Det är därför angeläget att i beredskapsarbetet räkna in alla tillgängliga stabiliserande faktorer. Dit hör kyrkorna. Det är ingen hemlighet att hotbilden utgörs av en av världens mest

aggressiva stormakter. I den situationen är alla stabiliserande faktorer värdefulla. Det är därför angeläget att på alla plan tillägna sig vad de stabiliserande faktorerna kan bidra med, nationellt, regionalt, lokalt och individuellt. Stabilitet ska man ha *före* en kris eller ett krig. När krisen och kriget är här blir det för lite och för sent. Det är därför vi talar om beredskap.

Författaren är präst i svenska kyrkan, docent vid Åbo Akademi och tidigare fältpräst vid Göta Ingenjörregemente.